
ЗАХАРЧУК М.Є.,
кандидат педагогічних наук,
заступник декана деканату
післядипломної освіти,
викладач кафедри іноземних мов,
Національний університет
«Львівська політехніка»,
м. Львів

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ (НА ПРИКЛАДІ УНІВЕРСИТЕТУ ВАШИНГТОНА, США)

Розглянуто проблему інклюзивного навчання студентів з особливими потребами на прикладі Університету Вашингтона у США, а також обґрунтовано необхідність застосування новітніх інформаційно-освітніх технологій у роботі з означеною категорією людей. Проаналізовано застосування змішаної систем навчання як комплексної інклюзивної освітньої системи. Запропоновано рекомендації щодо навчання студентів з особливими потребами в інклюзивній групі.

Ключові слова: інклюзивна освіта, інклюзивна форма навчання, студенти з особливими потребами, інформаційні технології, змішана система навчання.

Рассмотрена проблема инклюзивного обучения студентов с особыми потребностями на примере Университета Вашингтона в США, а также обоснована необходимость применения новейших информационно-образовательных технологий в работе с отмеченной категорией людей. Проанализировано применение смешанной системы обучения как комплексной инклюзивной образовательной системы. Предложены рекомендации по обучению студентов с особыми потребностями в инклюзивной группе.

Ключевые слова: инклюзивное образование, инклюзивное форма обучения, студенты с особыми потребностями, информационные технологии, смешанная система обучения.

The article dwells on the problem of inclusive education of students with special needs at the University of Washington in the United States as

well as the necessity of the use of new information technologies while working with this specific category of people. An important hurdle for students with disabilities has been access to education. On the basis of analysis of psychological and educational literature, there have been revealed features of inclusive education of students at higher educational establishments and principles of blended learning. Blending is a model involving general and special education students of same age or similar ability levels in joint learning experiences, which are developmentally appropriate and beneficial for all students. The author of the article has analyzed the application of blended learning systems as an integrated inclusive education system. The content and forms of the process of inclusive education application in the American university have been analyzed. There have been determined the most important aspects of its effective realization. The recommendations for teaching students with special needs in inclusive group have been made on the basis of adaptation of progressive ideas and experience of the USA.

Key words: *inclusive education, inclusive form of education, students with disabilities, information technology, blended learning system.*

Активізація пошуку підходів та методик навчання для студентів з особливими потребами, нових засобів, форм організації та змісту освіти осіб з особливостями психофізичного розвитку є своєрідним відгуком педагогіки вищої школи на виклик часу. Суть проблеми людей з особливими потребами – у нерівності можливостей при проголошених рівних правах. Однією з форм навчання молоді з особливими освітніми потребами є нова, але визнана в багатьох країнах світу інклюзивна форма навчання, яка забезпечує безумовне право кожної людини навчатися в освітньому закладі, із забезпеченням усіх необхідних для цього умов. Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права молоді на освіту та права навчатися в умовах обраного освітнього закладу [1, с. 147]. З метою забезпечення рівного доступу до якісного навчання інклюзивні освітні заклади мають адаптувати навчальні програми, тематичні плани, методи та форми навчання.

Інклюзія є завершальним поняттям у процесі удосконалення змісту вищої

освіти осіб з особливими потребами. Вона проявляється через тенденцію навчати студентів з особливими потребами шляхом створення інтегрованих груп у ВНЗ, дистанційно, заочно тощо. Інклюзія є перспективною щодо підняття самооцінки й самоочікування молоді з особливостями психофізичного розвитку. Адже вони отримують можливість будувати стосунки з оточуючими, однолітками, які, в свою чергу, вчать з розумінням ставитися до людей з особливими потребами, відокремлюючи їх самих від їхніх особливостей у розвитку [2].

Окремі аспекти запровадження інклюзивного навчання у США відображені у працях відомих американських вчених К. Веббера, М. Вінзера, Л. Данна, С. Кірка, Р. Осгуда, Х. Стівена (С. Webber, M. Winzer, L. Dunn, A. Jordan, S. Kirk, B. Levin, J. Lupart, R. Osgood, H. Steven).

На сучасному етапі розвитку українського освітнього простору проблема інклюзивної освіти постає дуже гостро та викликає науковий інтерес. Деякі питання освіти молоді з особливими потребами висвітлені у працях українських та російських учених, зо-

крема питання соціально-освітньої діяльності та професійної адаптації молоді з особливими освітніми проблемами у своїх роботах розглядають А. Капська, А. Колупаєва, В. Курбатов, С. Литовченко, Ф. Мустафаєва, Ю. Найда, Д. Пенішкевич, Н. Софій, П. Таланчук, О. Таранченко, Л. Тимчук, В. Шахрай, М. Швед, А. Шевцов.

Однак, проблема упровадження інклюзивного навчання в освітній процес ВНЗ є недостатньо вивчена і досліджена в українській педагогічній науці. Тому метою статті є розгляд проблеми інклюзивного навчання студентів з особливими потребами на прикладі Університету Вашингтона у США, а також обґрунтування необхідності застосування новітніх інформаційно-освітніх технологій у роботі з означеною категорією людей.

Університет Вашингтона підтверджує свою політику щодо рівних можливостей незважаючи на колір шкіри, віросповідання, національність, стать, сексуальну орієнтацію, вік, сімейний стан, особливі потреби, статус ветерана тощо. Ця політика стосується всіх програм та засобів обслуговування, які включають серед інших вступ до університету, освітні програми, працевлаштування, медичне обслуговування. Будь-яка дискримінація заборонена та карається: Статтею 504 Закону про реабілітацію 93 – 112 (1973); Законом про освіту всіх розумово та фізично неповноцінних дітей (ЕАН-СА) 94 – 142 (1975); Законом про американців з особливими потребами (ADA) 101 – 336 (1990); Законом про освіту осіб з особливими потребами (IDEA) 101 – 476 (1990); Законом про залучення всіх дітей до освітнього процесу (NCLB) 107 – 110 (2001); Законом про вдосконалення освіти осіб з особливими потребами (IDEA) 108 – 446 (2004); наказами губернатора штату Вашингтон 89-01 і 93-07; розділами VI і VII Закону про громадянські права США (1964); Законом проти дискримінації штату Вашингтон 49.60; розділом IX Поправки до закону про

освіту (1972); Законом про гендерну рівність у вищій освіті штату Вашингтон (1989); Статтями 503 і 504 Закону про реабілітацію (1973); Законом про американців-інвалідів (1990); Законом про вікову дискримінацію при наймі на роботу (1967); Законом про недопущення дискримінації по віку (1975); Законом про надання підтримки ветеранам війни у В'єтнамі (1972); іншими федеральними та державними законами, актами та політикою університету [6]. Теоретичний аналіз зазначених документів встановив, що завдяки застосуванню норм права в американських університетах відбувається значний поступ у напрямку запровадження інклюзії та вдосконалення навчально-методичного забезпечення, водночас цей процес не завжди гарантує якість освітніх та медичних послуг, які надають студентам у процесі інклюзивного навчання.

Тому, як правило, у структурі вищого навчального закладу функціонують служби допомоги особам з особливими потребами, які зокрема контролюють якість навчального процесу, своєчасність надання необхідних послуг та їхню адресність. В Університеті Вашингтона такі функції виконують Центр технологій та вивчення інвалідності Університету Вашингтона, Служба обслуговування осіб з особливими потребами та Офіс ресурсів.

Центр технологій та вивчення інвалідності Університету Вашингтона проводить дослідження в науково-освітній сфері, аналізує освітню політику університету та надає інформаційно-технічну підтримку користувачам з особливими потребами. Адже технології поліпшують доступ людей до освіти та розширюють можливості їхнього працевлаштування. Центр працює в межах міждисциплінарних програм Центру розвитку людини та інвалідності та Факультету реабілітаційної медицини в Медичному коледжі. Робота центру фінансується за рахунок грантів Міністерства освіти США, Міністерства охорони здоров'я

та соціального забезпечення США, а також інших джерел.

Університет Вашингтона прагне, щоб здібні студенти незважаючи на особливі потреби мали рівні можливості для участі в освітніх, розважальних та соціальних проєктах університету. Цими питаннями займається Служба обслуговування осіб з особливими потребами, яка надає житло, довідкову інформацію та необхідну допомогу студентам з особливими потребами. Житло надають кожному студенту на індивідуальній основі з урахуванням медичних рекомендацій. Допомога, яку може надати Служба обслуговування полягає у: забезпеченні умов проведення екзаменів та роботи у класах для студентів мовних програм, сертифікатних програм та курсів підвищення кваліфікації; наданні сурдоперекладача і титрування; координації паркувальних зон та транспортування осіб з особливими потребами (Dial-A-Ride); повідомленні про проблеми у пересуванні (наприклад розширення дверей, встановлення пандусів); забезпеченні евакуації (всі будівлі та територія студмістечка обладнані спеціальними звуковими та світловими попереджувальними сигналами та безпечними місцями для осіб на візках; удосконаленні роботи бібліотеки (адаптивні технології такі як: Jaws for Windows, Dragon NaturallySpeaking, ZoomText Xtra, Microsoft Magnifier); можливостях створювати та виводити на друк документи в альтернативних форматах: e-text, шрифтом Брайля, збільшеним шрифтом; для незрячих користувачів голосовий супровід або шрифт Брайля; для слабозорих – збільшення зображення на екрані.

Цілком очевидно, що студенти з особливими потребами, через деякі особливості свого організму, здоров'я та життєдіяльності, мають відповідно специфічні потреби при організації освітнього процесу та виборі методик навчання. Багатьом з них складно користуватися бібліотекою, виконува-

ти практичні дослідження тощо [3, с. 109]. Тому для їхнього повноцінного навчання потрібно заповнити саме цей вакуум знань та досвіду. Застосування інформаційно-освітніх та комп'ютерних технологій є своєрідним відгуком педагогіки вищої школи на виклик часу. Цими питаннями в Університеті Вашингтона опікується Офіс ресурсів. Офіс ресурсів для студентів з особливими потребами заснований на території студмістечка Університету Вашингтона у 1978 році на виконання Статті 504 Закону про реабілітацію 93 – 112 (1973) і Закону про американців з особливими потребами (ADA) 101 – 336 (1990), що передбачають забезпечення відповідними і обґрунтованими академічними засобами студентів з особливими потребами під час навчання. Офіс ресурсів підтримує інклюзивну політику університету щодо студентів з особливими потребами у їхньому прагненні стати незалежними, відповідальними та ефективними членами громади університету. Працівники Офісу створили унікальну навчально-допоміжну програму DO-IT (D – Disabilities (особливі потреби); O – Opportunities (можливості); I – Internetworking (мережева взаємодія); T – Technology (технології)), яка служить для максимізації участі осіб з особливими потребами у соціальному та навчально-науковому житті університету. Програма сприяє застосуванню комп'ютера та мережевих технологій з метою підвищення незалежності, продуктивності та успішній участі у навчальному процесі та подальшому працевлаштуванні. Веб-сайт DO-IT надає усі необхідні ресурси не лише студентам з особливими потребами, а й викладачам, бібліотекарям, працівникам університету, батькам та опікунам.

На прикладі Університету Вашингтона доведено, що успішне функціонування інклюзивної освіти у ВНЗ потребує упровадження в освітній процес нового педагогічного досвіду, сучасних навчальних технологій

тощо. Останні, безумовно, мають бути фундаментом для розроблення та упровадження інноваційних підходів до навчання студентів із особливими потребами. Ці вимоги відображені в змішаній системі навчання, яка відображає сукупність сучасних навчальних технологій, інноваційного педагогічного досвіду та моделей навчання, створених для реалізації інклюзивного змісту освіти, а саме забезпечення доступу студентів з особливими потребами до освітніх послуг. Також це неперервний та систематичний педагогічний процес, у якому ВНЗ намагається відповідати на потреби всіх студентів, адаптуючи навчальні програми та створюючи сприятливе навчальне середовище, щоб забезпечити рівність можливостей. Для того щоб студенти з особливими потребами отримували максимум користі від навчального процесу, інклюзивні заклади освіти створюють мультидисциплінарні команди (психолог, психотерапевт, педагог спеціальної освіти, викладач, лікар, соціальний педагог та ін.) для надання підтримки, педагогічного та соціально-психологічного супроводу залежно від індивідуальних потреб особи.

Головний принцип інклюзії про рівність можливостей, підтверджують слова Н. Кунка (N. Kunc): «Коли інклюзивне навчання буде повністю опановане, ми зможемо відмовитись від ідеї, що люди для того, щоб приносити користь суспільству, повинні бути схожими один на одного. Замість цього ми будемо шукати і підтримувати таланти, властиві усім. Ми розглянемо нетипові способи, щоб виховати повноправних членів суспільства, і в процесі цієї роботи ми дамо всім людям відчуття того, що вони потрібні» [5, с. 322].

Завдяки можливості наданій програмою дослідницьких стипендій фонду Карнегі (NCEEER), ми провели наукове дослідження щодо виявлення перспектив використання позитивного американського досвіду впровадження інклюзивної освіти у

вітчизняній освітній практиці та формулювання методичних рекомендацій. Наше дослідження має на меті показати практичний досвід викладача інклюзивної групи Ш. Бергшталер (Sh. Burgstahler).

Розробіть універсальний навчальний курс (стратегії/інструкції доступні та зрозумілі усім незважаючи на вік, стать, національність, особливі потреби тощо).

Уникайте стереотипів у спілкуванні зі студентами.

Організуйте обговорення навчального матеріалу на доступному рівні для усіх учасників навчального процесу (е-пошта, відеоконференція).

Оформіть навчально-методичні матеріали та наочність доступним та зрозумілим способом.

Організуйте гнучкий навчальний план (достатньо часу на повторення та закріплення нового матеріалу і самостійної роботи студентів).

Продумайте індивідуальний підхід за рахунок диференціації навчального матеріалу.

Тримайте постійний зв'язок викладач ↔ студент.

Застосовуйте методи тестування схожі на методи навчання.

Проведений автором аналіз досліджень Н. Вона, Л. Джонсона, Дж. Кеннона, Дж. Кілгоу, М. Кука, К. Купера, Д. Соубела і В. Стейтона (N. Vaughn, L. Johnson, G. Cannon, J. Kilgo, M. Cook, C. Cooper, D. Sobel, V. Stayton) дав можливість виділити п'ять ключових чинників успішного запровадження інклюзивної форми навчання в системі вищої освіти США:

Легка перемога. Необхідно показати наочні зміни, адже дуже важливо, щоб люди могли побачити результат запровадження змін (наприклад, особа з особливими потребами закінчила ВНЗ та працює за фахом).

Принцип «відкритих дверей». Якщо уряд, окремі представники влади чи інші дотичні до цієї справи особи чи організації не хочуть співпрацювати, необхідно знайти зацікавлених осіб у

реалізації задуму і налагодити з ними тісну співпрацю.

Успіх як стимул. Навіть незначні досягнення у будь-якому напрямку чи на окремій ділянці роботи необхідно пропагувати, адже причетні до цієї справи люди будуть пишатися досягненнями і покращуватимуть роботу [4].

Різні шляхи. На шляху до досягнення мети доцільно випробовувати різні підходи, навіть якщо більшість з них будуть невдалими.

Реальні вигоди. Визначити напрямки і способи діяльності, які дадуть можливість побачити переваги від запровадження інклюзивної освіти [7].

Отже, особливостями функціонування інклюзивної форми навчання у ВНЗ є застосування інформаційних навчальних технологій, координування зусиль всіх учасників навчально-виховного процесу і запровадження змішаної системи навчання як комп-

лексної інклюзивної освітньої системи. Ще однією обов'язковою умовою ефективної організації інклюзивного навчання студентів з особливими потребами є підготовка кваліфікованого викладача. Задля цього педагоги мають підвищувати свою кваліфікацію у викладанні і спільно працювати над розробкою та запровадженням найбільш ефективних навчальних програм, щоб допомогти усім студентам максимально реалізувати свій потенціал.

Ця наукова розвідка не вичерпує всієї повноти окресленої проблеми. До перспективних напрямів подальших досліджень належать особливості реалізації професійного розвитку викладачів американських інклюзивних ВНЗ на різних рівнях системи неперервної педагогічної освіти, а також специфіка їхнього професійного розвитку, освітнього менеджменту, допоміжного персоналу тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Захарчук М. Є. Становлення та розвиток освітніх концепцій інтеграції та інклюзії у США / М. Є. Захарчук // «Вища освіта України». – 2012. – Додаток 1 до вип. 27, том I (34) : [тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»] / відп. ред. І. П. Маноха. – С. 143 – 150.
2. Іванова І. Б. Створення рівних можливостей у сфері освіти для студентів з особливими потребами / І. Б. Іванова // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: наук. зб. – К.: Університет «Україна», 2004. – № 3 (5). – С. 188 – 197.
3. Российские и зарубежные исследования в области инклюзивного образования / под. ред. В. Л. Рыскиной, Е. В. Самсоновой. – М.: ФОРУМ, 2012. – 208 с.
4. Ainscow, M. Understanding the development of inclusive education system / M. Ainscow // *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*. – 2005. – Vol 3 (3), № 7. – P. 5 – 20.
5. Gayle, H. G., Chapman, C. Differentiated instructional strategies: one size doesn't fit all. – 2nd ed / H. G. Gayle, C. Chapman. – Corwin Press, California, 2007. – 456 p.
6. O'Neil, J. Can inclusion work? A conversation with Jim Kauffman and Mara Sapon-Shevin // *Educational Leadership*. – 2008. – Vol. 52(4). – P. 7 – 11.
7. Zinn, H. A peoples's history of the United States: 1492-Present / H. Zinn. – New York: Harper Perennial, 2005. – 702 p.